

Melyik hát a legkülönb katona?

Neves osztrák katonai író — Teuber Oszkár — egyik könyvében¹ olvastam ezt a kijelentést: „Oesterreichs Kürassiere — die ersten Reiter der Welt.“ Kétszer is elolvastam. Háromszor is. Nem akartam ugyanis elhinni, hogy a szerző, aki a régi hadsereg régi csatáiról ír, ilyen nagy határozottsággal állapítsa meg, hogy az osztrák vértések voltak a világ legkülönb lovaskatonái. Tudniillik abban a régi hadseregben nemcsak ausztriai legényekből állottak a csapatok, hanem jó néhány magyar ezredünk is közöttük tartozott; már pedig a leghivatottabb idegen vezérek, például Nagy Frigyes vagy Napoleon is, újra meg újra megmondották, hogy például a magyar lovasság felülmúlhatlan. Ezek a magyar lovasok azonban nem voltak vértések, tehát a szóbanforgó vélemény, vagyis „a világ első lovas katonái“ dicsérető név, eszerint nem ő reájuk vonatkozik. Tudtam, mert sokszor és sokhelyütt olvastam, hogy a magyar katonák vitézsége számtalan levelet fűzött a régi hadsereg babérkoszorújába; sőt a régmúltnak egyes nagy diadalairól is tudtam, hogy azok, a mi véreinknek, a magyar harcosoknak köszönhetőek. Azt kellett tehát gondolnom, hogy az említett író mellőzte a harctéren tanúsított egyéni vitézség bizonyítékait, vagyis a kitüntetésekét, amelyeknek számából a régi időkben kétségtelenül meg lehetett állapítani, hogy mely katonák veredtek jobban.

Régekte ugyanis nagyon szűkmarkúan osztogatták a vitézségi érmet és nagy dolgot kellett véghezvinnie annak, aki akár csak az ezüstöt is megkapta. Az aranyérem elnyeréséhez pedig valóságos Kinizsi Pálnak kellett lennie. Elég itt csak azt megemlíteni, hogy a régi 2. gyalogezred, amely abban az időben Felső-magyarországról, Pozsony vidékéről, kapta a legénységét, az 1809. évi francia háborúban, noha még a hivatalos történetírás is kiemeli, hogy hat csatában kitüntette magát, egyetlen egy vitézségi érmet sem kapott. A vitézi tettek jutalmazásául akkor inkább pénzt, azaz néhány tallért vagy aranyat adtak az illető katonának.

Legcélszerűbbnek és legigazságosabbnak véltem tehát, ha a régi háborúkban vitézségért kiosztott kitüntetésekkel teszünk összehasonlítást.

Először is a lovasságot vizsgáljuk, hogy vajjon csakugyan Ausztria vitézei vitték-e el az elsőség pálmáját?

¹ „Ehrentage Oesterreichs.“

A magyar lovas, a huszár, abszolút magyar volt mindig. Hiszen a védtörvény is elrendelte, hogy huszárnak csak magyar anyanyelvű legényt lehet besorozni. A régi hadseregben nem is alakítottak másféle lovas csapatot magyarokból, csakis huszárokat. Azután meg a régi háborúkban éppen a lovasságnak nyílt legtöbb alkalma egy kis vitézség bemutatására. Nem akarok a vértések, sőt az egész osztrák lovasság érdemeiből semmit levonni, mert derék, vitéz katonák voltak azok is. De azt, hogy a speciális régi magyar katonákat, a huszárokat, bárki is kevesebbre értékeli, mint a vértéseket, mint nemzetemért, fajtámért rajongó magyar nem engedhetem. Nem elfogultság ez részemről, hiszen magam mindig baka voltam és a jó Isten segédelmével az is maradok.

Az igazság minél nagyobb kidomborítása végett azonban ne csak a szóbanforgó vértéseket állítsuk szembe huszárainkkal, hanem az egész ausztriai lovasságot, mindent, ami csak a vitézség megjutalmazására szolgáló legelső kitiüntetés, vagyis a Mária Terézia-rend 1757. évi megalapításától fogva szerepelt, azaz a karabélyosokat, vértéseket, dragonyosokat, chevauxlegerseket, dsidásokat és lovas vadászokat, mind, mind, ha időközben fel is oszlattak közülök néhány ezredet. Sőt nagylelkűen számítsuk még hozzájuk a nem magyar nemzetiségű horvát- és erdélyi oláh határőr-lovas csapatokat is, noha ezek a Magyar Szent Korona országaiból származtak. Hadd szaporítsák ők is az ellentábort, hiszen nem a mi fajtánkból valók. Még így is felvesszük a versenyt.

Valamely csapat kiválóságára nemcsak a legénységi vitézségi érmekből lehet következtetni, hanem a csapattiszteknek adományozott Mária Terézia-rendjelekből is. Ennek a kitiüntetésnek kivívásánál tudniillik nemcsak az illető tiszt egyéni bátorsága volt fontos, hanem nagy szerepet játszott az is, hogy mennyire derék bajnokokból állott az a csapat, amellyel a hőstettet véghezvitte. E szerint a Mária Terézia-rend fényéből a csapat legénységére is bőven árad. Összehasonlításképpen tehát ezt is számításba kell venni.

A Mária Terézia-rendjelekkel való összehasonlításnál osztrák részen 55 lovas csapattest szerepel. Ezek közül 26 a világháború végéig fennállott, 22 pedig időközben megszűnt. Az utóbbiak közé számítandó a volt 15. és 16. huszárezred is, amelyek csak 1875-ban lettek huszárokká, vagyis magyarokká. Az időközben megszűntek között szerepel 6 horvát és 1 oláh határőr lovas ezred is. Magyar részen ellenben csak 18 huszárezredet lehet számítanunk, amelyekből 14 a világháború végéig fennállott, 4 pedig még a XVIII. század közepén feloszlott.

Az 1848-49. évi rendjeleket el kell hagynunk, mert az egyoldalú adományozás volt, s csakis az osztrákoknak jutott. Huszáraink akkor, majdnem teljes számban, az osztrákok ellen harcoltak, s a magyar lobogó alatt valószínűleg ők is vitték véghez olyan tetteket, amiért Mária Terézia-rend lett volna a jutalom, ha a császári seregben küzdenek.

A szóbanforgó több mint száz esztendő valamennyi hábo-

rúját összevéve, az ausztriai *lovasság* 99, a magyar pedig 78 Mária Terézia-rendjellel dicsekedhetik, ami annyit jelent, hogy egy-egy osztrák lovasezredre átlagban 1·8, egy-egy magyarra pedig 4·33 rendjel jut. Vagyis egy-egy magyar lovasezrednek átlag két és félszer annyi Mária Terézia-rendjele volt, mint egy-egy osztráknak.

De ha az 1848/49. évi rendjeleket is beszámítanók, még akkor sem változnék sokat az arány, mert az átlag az ausztriai csapatoknál még így is csak 1·92-re emelkedik.

A magyar nemesi *insurrectio* és az osztrák önkéntes alakítások csapattesteit ki kell hagynunk, mert ezek nem tartoztak a haderő reguláris csapatai közé. Meg kell azonban említeni, hogy a magyar nemesfelkelés pozsonymegyei huszárezredében gróf Esterházy János ezredes és Olgyay Boldizsár százados, a békésmegyei *insurgens* lovasságnál Szily Antal őrnagy, 1809-ben szintén elnyerte a Mária Terézia-rendet. Az osztrák önkéntesek közül két vitéz férfiút a francia háborúk alatt szintén méltónak találtak erre a nagy kitüntetésre.

A legénység között kiosztott vitézségi érmek összehasonlításánál már csakis azok a lovas csapattestek jöhetnek számításba, amelyek a vitézségi érem 1789. évi alapítása óta fennállottak. Ilyen volt 47 osztrák és horvát, továbbá 14 magyar lovasezred.

Az osztrákok 324 arany és 3155 ezüst, összesen 3477; a magyarok pedig 392 arany, 2217 ezüst, vagyis összesen 2609 vitézségi érmet kaptak. Egy-egy ezredre tehát átlagban az osztrákoknál 6·8 arany és 67 ezüst, együttvéve 73·8 érem jut. A magyaroknál az átlag ezredenkint 28 arany, 158·4 ezüst, összesen 186·4 vitézségi érem.

Az 1848 49. évi vitézségi érmeiket, a már említett okoknál fogva, itt is hagyjuk el, az osztrákoknál is, de a magyaroknál is, akik közül 2 huszárezred abban az időben Olaszországban harcolt; azonkívül más ezredek több osztaga 1848 tavaszán az ausztriai forradalmak leverésében vett részt; az egyik erdélyi huszárosztály pedig — a magyarok ellen küzdött. Ha tehát ezeket az érmeiket mindkét részen leszámítjuk, akkor az osztrák lovasságnál csak 251 arany és 2481 ezüst, vagyis összesen 2732 érem lehet az összehasonlítás tárgya, a magyar lovasok 385 arany és 2110 ezüst, összesen tehát 2495 vitézségi érmével szemben. Ezredenkint tehát így fest az átlag: az osztrákoknál 5·3 arany és 52·8 ezüst, összesen 58·1 érem; a magyaroknál ellenben 27·2 arany és 150·7 ezüst, együttvéve 178 érem. Ez pedig annyit tesz, hogy a magyar lovasok az osztrákoknál háromszorta több olyan vitézi tettet hajtottak végre, amiért kitüntetésre érdemesítették őket.

Nem is kellene tovább mennünk az összehasonlítással, hiszen elég világosan látható, hogy a magyar lovasok mégis csak különbek lehettek, mint ausztriai fegyvertársaik. De ha ezt már megállapítottuk a lovasokról, akkor vizsgáljuk meg a gyalogság hasonló adatait is. Mert a vér nem tagadja meg magát; akár baka, akár huszár az illető, mégis csak egyformán magyar. Sőt a régi háborúkban a bakának sokkal kevesebb alkalma kínálkoz-

ván a hősi virtus kimutatására, mint a huszárnak: többet jelentett abban az időben, ha valamely baka nyerte el a medáliát.

Az egykori ausztriai és a magyar gyalog csapatok szembeállításánál ugyanolyan feltételek szerint járjunk el, mint azt a lovasoknál tettük és csak az igazán magyar csapatokra szorítkozunk. A Horvát-Szlavonországból származó összes csapatokat, valamint — a régi idők 2 székely határőr-gyalogezredének kivételével — az összes határőr alakulatokat számítsuk hozzá az ausztriai csapatokhoz.

Igy még jobban kidomborodik a mi magyar dicsőségünk.

A múlt évszázad valamennyi háborúját azonban nem vizsgálhatjuk, mert a magyar gyalogcsapatok számát csak 1849 után kezdték emelni, még pedig jórésztben egyes ausztriai ezredeknek magyar ezredekévé való átalakításával. Az 1860-ban nagyobb számmal felállított magyar ezredeknek pedig már nem sok háborúban nyílt alkalmuk vitézkedni. Tehát csakis azokra a korábbi háborúkra szorítkozunk, ahol a régen fennálló ezredek harcoltak. Csak így lehet igazságos az összehasonlítás.

A vitézségi érem alapítása idején, 1788—1790-ig, éppen javában folyt a háború. Északon Brabantban, Németalföldön és Luxemburgban a franciákkal, délen pedig a törökökkel. A hadsereg gyalogságából akkor csak 10 seregzred és 2 székely határőrezred volt magyar legénységű, míg az ausztriai és a fentemlített horvát és határőr csapatok összesen 62 ezredet tettek ki, vagyis a magyaroknak több mint a hatszorosát.

A kérdéses háború 5 esztendeje alatt a 62 idegen ezred összesen 10 arany és 142 ezüst, vagyis együttvéve 152 vitézségi érmet kapott. A 12 magyar ezrednek 5 arany, 105 ezüst, azaz együttvéve 108 érem jutott. Ez pedig azt jelenti, hogy amíg egy-egy idegen ezredben átlag csak 2·45, addig egy-egy magyar ezredben átlag 9 vitézségi érem találkozott, vagyis több mint háromszor annyi volt a magyar érmek átlaga, mint az osztrákoké. Az arany érmekből az idegen ezredre 0·16, a magyarra 0·25 jutott átlagosan. Itt is jóval több volt a magyar.

De lássunk most nagyobb háborús korszakot, a francia háborúk 1792—1815-ig terjedő idejét. Ez a korszak, a maga örökös csatáival, elég hosszú idő volt arra, hogy mindegyik ezrednek minden katonája alkalmat találjon vitézségének bebizonyítására. Legyünk azonban igazságosak és ne vegyük elő az említett háborúk alatt újonnan felállított vagy feloszlott ezredek, amelyek nem küzdhették végig a 25 esztendő valamennyi háborúját és így csak a számításba jövő ezredek számát szaporítanák, a vitézségi érmek mennyiségét ellenben nem ugyanabban az arányban növelnék. Marad tehát az egyik oldalon 57 ausztriai és 1 horvát sorgyalogezred, 11 horvát-szlavon, 2 bánsági és 2 oláh határőrgyalogezred, összesen 53 ezred; a másik — a magyar — részen, úgy mint az előbb, itt is csak 10 sorgyalog és 2 székely határőrgyalog, vagyis mindössze 12 ezreddel számolhatunk.

Az idegenek vitézségi érmeinek száma 204 arany és 2124 ezüst, összesen 2528, a magyaroké pedig 92 arany és 816 ezüst, összesen 908 érem. Az idegeneknél egy-egy ezredre átlag 45·92, a

magyaroknál ellenben átlag 75·66 vitézségi érem esik. Az arany érmek átlaga az idegeneknél 5·84, a magyaroknál pedig éppen kétszer annyi, vagyis 7·66.

Az arány feltűnőbb kidomborítása végett lássuk még, hogy a régi gyalogság legjavánál, a gránátosoknál, vajjon milyen volt ezen a téren a különbség.

A gránátos zászlóaljakat 2—5 gyalogezred gránátos osztályából (2—2 század) állították össze. Ez a szervezet már békében is megvolt, bár a különböző ezredbeli osztályokat gyakran cserélték az egyik zászlóaljból a másikba. A vitézségi érem alapításától, a gránátos zászlóaljak végleges felosztásáig, vagyis 1789—1852-ig, összesen 65 ausztriai és 18 magyar gránátos zászlóalj állott fenn. Az 1848/49-ben kiosztott vitézségi érmekeket, igazság szerint, itt sem lehet számítanunk; mert míg akkor az ausztriai gránátosoknak bőven hullott a kitüntetés, addig a magyarok vagy olyan alkalmazásban állottak az örökös tartományok területén, ahol vitézségi érem szerzésére nem nyilott alkalom, vagy pedig — éppen az ausztriaiak ellen küzdöttek a magyar zászló alatt. Így ezeknek az éveknek vitézségi érmei csak egyoldalú előnyt adnának az ausztriaiak javára.

A 63 osztrák gránátos zászlóalj egész fennállása alatt 22 arany, 191 nagy és 81 kis ezüst érmet szerzett. Megjegyzendő, hogy 1848-ig csak kétféle és pedig csak egyszerűen arany és ezüst vitézségi érem volt; az ezüstöt ekkor osztották két osztályba, a kis ezüst érem tehát csakis ettől az évtől fogva volt meg. Az 1848/49-ben kiosztott érmekeket kihagyván a számításból, marad 17 arany és 159 ezüst, vagyis összesen 176 vitézségi érem. A magyar gránátosok 18 zászlóalja ezzel szemben 20 arany és 259 ezüst, összesen 259 érmmel dicsekedhetik. Egy-egy ausztriai zászlóaljra tehát átlagban 2·79, egy-egy magyarra ellenben 14·3 vitézségi érem jut. Az arany érmek átlaga zászlóaljankint az osztrákoknál 0·27, a magyaroknál 1·1.

De legyünk gavallérok s vegyük számításba az 1848/49-ben az ellenünk vívott harcokban kiérdemelt kitüntetések is, még pedig az osztrákok javára. Még akkor is csak 4·66 érem, közte 0·55 arany érem jut átlagban egy-egy osztrák zászlóaljra. A magyar érmek tehát még így is háromszoros többségben maradnak.

A számok érthetőbben beszélnek, mint a betűk. Miért állítja tehát az a jó osztrák író, hogy Ausztria vértesei voltak a világ legkülönb lovas harcosai?

Berkó István.